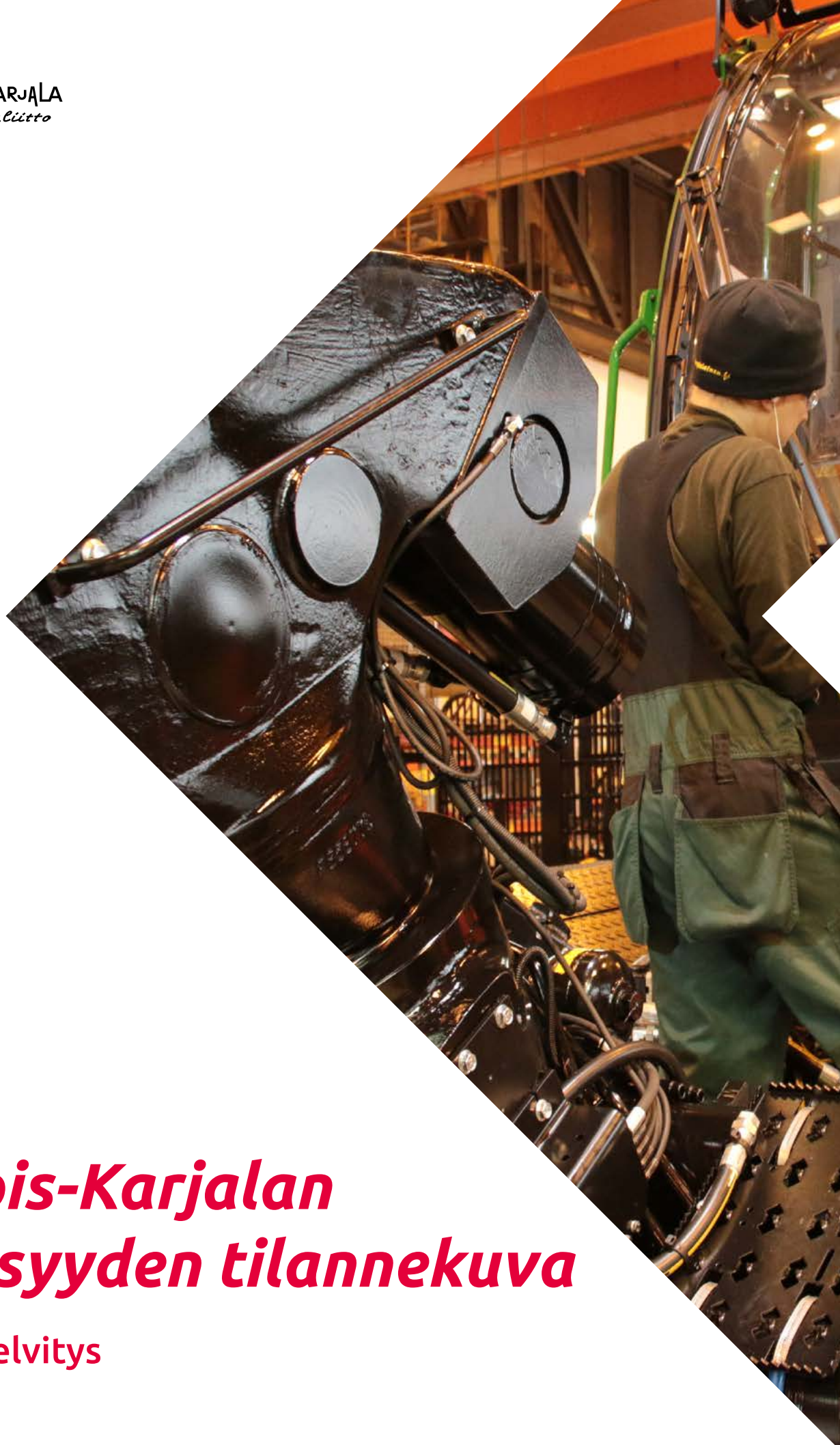

POHJOIS-KARJALA
Maakuntaliitto

Pohjois-Karjalan työllisyyden tilannekuva

Nykytilaselvitys

Joulukuu 2023

Sisällys

<i>Johdanto</i>	1
<i>Aineisto, aineiston keräys ja teemat</i>	2
Aineiston keräys.....	2
Hankkeet:.....	2
Ohjelmat, strategiat, suunnitelmat ja muut julkaisut	3
Tilastot:.....	3
Haastattelut:	3
Teemat.....	3
<i>Väestörakenne ja työvoiman saatavuus</i>	4
<i>Teemat</i>	7
1. Nuoret, opiskelijat ja vastavalmistuneet.....	8
2. Koulutus ja jatkuva oppiminen	10
3. Maahanmuuttajat ja kansainvälinen rekrytointi	12
4. Elinvoima ja yritykset	14
5. Työllisyyden hoidon verkostot ja yhteistoiminta	16
6. Pitkäaikaistyöttömät ja osatyökykyiset.....	18
<i>Yhteenveto</i>	20
<i>Käsitteet</i>	21

Koko nimi: Pohjois-Karjalan työllisyyden tilannekuva - Nykytilaselvitys

Julkaisupäivä: 18.12.2023

Julkaisija: Pohjois-Karjalan maakuntaliitto

Kirjoittaja: Lauri Havukainen

Aineisto: Lauri Havukainen & Mari Nupponen

Tuki ja kommentointi: Mari Nupponen, Kimmo Niiranen, Seppo Tiainen & Jarno Turunen

Kansisivu: Laura Jussila

Kansikuva: Rauno Jussila

Raportti on toteutettu osana Pohjois-Karjalan maakuntaliiton 1.9. – 31.12.2023 rahoittamaa ja toteuttamaa Pohjois-Karjalan työllisyyden tilannekuva -hanketta.

Johdanto

Pohjois-Karjalan työllisyyden tilannekuva -hanke sai alkunsa kevään 2023 alueellisista työllisyysseminaareista, etenkin siellä esiin nousseista väestörakenteen kehitykseen, osaavaan työvoiman saantiin ja yleiseen työllisyyden kehitykseen liittyvistä huolista. Meneillään oleva työllisyyden kuntakokeilu ja vuoden 2025 alusta voimaan tuleva TE-uudistus tarvitsevat tuekseen materiaalipaketin, johon kasataan sirpaloitumaan päässyt tieto maakunnan työllisyystilanteesta ja sen hoidosta. Tämä raportti on materiaalipaketin ensimmäinen osa ja sen on tarkoitus antaa kuva Pohjois-Karjalan työllisyyden ja sen hoidon nykytilasta. Pohjois-Karjalan työllisyyden tilannekuva -hankkeen aiheissa ja julkaisujen rakenteessa on otettu mallia Lapin ELY-keskuksen alkuvuodesta 2022 julkaisemista *Lapin osaavan työvoiman saatavuuden toimenpideohjelman nykytilaselvityksestä* ja *Lapin osaavan työvoiman saatavuuden toimenpidesuunnitelmasta*. Hankkeen aiheissa on myös useita yhtäläisyyksiä teemassa ja päämäärissä kuin vuoden 2020 lopulla julkaistussa Pohjois-Karjalan ELY-keskuksen *Pohjois-Karjalan työmarkkinoiden tilannekuva ja tulevaisuus* -selvityksessä. Nyt tehtävän hankkeen aihepiiri ja aineisto ovat kuitenkin kumpiakkin näitä laajempi.

Tässä raportissa käydään läpi Pohjois-Karjalan työllisyyden nykytilannetta tilastojen, maakunnallisten ja kunnallisten hankkeiden, strategioiden ja palveluiden kautta. Lisäksi olemme haastatelleet työllisyystyöntekijöitä kaikista maakunnan 13 kunnasta, sekä muita järjestöjen ja julkisen puolen toimijoiden edustajia, jotka työskentelevät tavalla tai toisella työllisyyden parissa. Hankkeista mukaan on otettu 2018–2023 päättyvät pääasiassa ESR, EAKR ja ESR+-rahoitteiset, toteutuneet kehittämishankkeet, joiden aiheina on osaavan työvoiman saatavuus, koulutus ja jatkuva oppiminen, ammattitaidon kehitys, työelämän toimijoiden yhteistoiminta sekä työttömyyden hoito. Aineiston pohjalta on luotu kuusi teemaa, joiden kautta pyritään kuvaamaan maakunnan työllisyystilannetta moniaiheisesti. Merkittävimmät vaikuttimet teemojen kategorisointiin on hankkeiden kohderyhmillä ja haastatteluilla.

Seuraavassa luvussa kuvaillaan hankkeen ja raportin aineistoa ja sen keräystä, sekä siitä syntyneiden teemojen perusteita. Väestörakenne ja työvoiman saatavuus -luvussa käydään läpi maakunnan yleistilannetta ja kehitystä väestön, talouden ja työllisyyden näkökulmasta. Teemat -luvussa käsitellään nykytilannetta teemoittain. Raportin yhteenvetoon on kasattu teemojen pohjalta nousevat merkittävimmät haasteet. Haastattelujen, hankkeen 24.11.2023 Joensuussa pidetyn työpajan ja työkokousten pohjalta kasasimme kehitysehdotuksia ja mahdollisia toimenpiteitä materiaalipaketin toisessa osassa *Suuntaviivoja tulevaan* -raportissa. Näiden kahden raportin lisäksi julkaistaan tarkempi *Tilastopaketti, Aineisto- ja kartoitusmateriaalilista* ja hankkeen yhteydessä luotu *Pohjois-Karjalan työllisyyden verkostotoimijoiden kartta*, joka sai nykyisen muotonsa hankkeen työpajassa.

Aineisto, aineiston keräys ja teemat

Nykytilaselvityksen aineisto rakentuu neljästä kokonaisuudesta:

1. Hankkeet. ESR-, ESR+ ja EAKR-rahoitteiset työllisyyden hoitoon ja yleiseen elinvoimaisuuteen liittyvät hankkeet, joiden lisäksi mukana on yksittäisiä työllisyyden hoitoon liittyviä muilla mekanismeilla rahoitettuja hankkeita. Hankkeet on ovat päättyneet vuosien 2018–2023 välillä ja aikaisimmat niistä alkaneet vuonna 2015.
2. Ohjelmat, strategiat, suunnitelmat ja muut julkaisut. Näihin kuuluvat Pohjois-Karjalan maakuntaliiton suunnitelmat ja strategiat, eri julkisten organisaatioiden ja järjestöjen tuottamat raportit sekä kuntastrategiat.
3. Tilastotieto. Raportissa käytetyt tilastot on kerätty suurimmaksi osaksi Tilastokeskuksen avoimista tilastoista. Vähemmissä määrin on käytetty myös Opetushallituksen tilastopalvelu Vipusta sekä Kansaneläkelaitoksen tuottamia tilastoja.
4. Haastattelut. Hankkeessa toteutettiin yhteensä 22 teemahaastattelua, jossa haastateltiin maakunnan jokaisen 13 kunnan työllisyyden hoidosta vastaavat työntekijät, työllisyyden ja elinvoiman hoidossa toimivien järjestöjen edustajia, oppilaitosten edustajia sekä ELY-keskuksen edustajia. Haastateltavia oli yhteensä 36.

Aineistoista, esimerkiksi hankkeista, on listattu tässä tämän raportissa esimerkkejä teemojen alle. Tarkemman aineistolistauksen löydät *Aineisto- ja kartoitusmateriaalista*. Seuraavissa alaluvuissa käydään läpi tarkempi aineiston keräysprosessi sekä sen pohjalta luotu teemoittelu perusteluineen. Aineistokokonaisuuksien järjestys ei määrity tärkeysjärjestyksen vaan keräämisen aloittamisen mukaan.

Aineiston keräys

Hankkeet:

Aineiston hankelistaus on kasattu suurimmaksi osaksi EURA2014-palvelusta löytyvistä Pohjois-Karjalassa kokonaan tai osittain toteutetuissa hankkeista, jotka liittyvät työllisyyden elinvoiman hoitoon. Tämän rajauksen vuoksi kaikki 2014–2020-rahoituskauden huomioon otetut hankkeet ovat Euroopan sosiaalirahaston (ESR) tai Euroopan aluekehitysrahaston (EAKR) rahoittamia. Listassa on ei ole otettu huomioon hankkeita, jotka eivät ole rahoitusta lopulta saaneet. ESR-hankkeiden lisäksi hankelistauksessa on mukana myös joitakin uudempia ja jo alkaneita ESR+ -hankkeita. Näissä erona ESR-hankkeisiin on se, että ne jatkuvat myös 2024 vuoden vaihteen jälkeen. Listassa on myös muutama muilla mekanismeilla kuten STEA:n kautta rahoitettu hanke, jotka liittyvät työllisyyteen. Muutamaa vuoden vaihteen yli jatkuvaa hanketta lukuun ottamatta kaikki mukaan otetut hankkeet päättyvät vuosien 2018–2023. Aikaisimmat hankkeet ovat alkaneet 2015 ja myöhäisimmät 2023. Johtuen otannan suhteellisen pitkästä ajanjaksosta ja sinä aikana tapahtuneista globaaleista mullistuksista ja valtakunnan politiikan muutoksista, mukana on myös hankkeita, joiden vaikutus jäi vähäiseksi. Esimerkiksi sote-uudistuksen uusiksi menemisellä, koronapandemialla ja Ukrainan sodalla oli vaikutusta usean hankkeen läpivientiin ja lopputuloksiin. Nämä on kuitenkin otettu listaukseen, kuvaamaan oman aikansa ilmiöitä ja rahoituspainotuksia. Mukana on myös hankkeita, jotka eivät suoraan ole työllisyyteen liittyviä, mutta niissä on välillisenä tavoitteena esimerkiksi työkyvyn parantaminen. Tehtyjen karkeiden hakurajausten vuoksi yksittäisiä aihepiirin alueelle meneviä hankkeita voi uupua listauksesta. Listauksessa ei ole eritelty erikseen hankkeita niiden vaikuttavuuden pohjalta. Esimerkiksi ohjelmakauden 2014–2020 hankkeiden vaikuttavuutta on tarkasteltu Pohjois-Karjalan ELY-keskuksen julkaisussa *Selvitys ESR-Rahoituksen Vaikuttavuudesta Ohjelmakaudella 2014–2020*.

Ohjelmat, strategiat, suunnitelmat ja muut julkaisut

Strategioiden, ohjelmien, suunnitelmien ja raporttien listaa koostuu maakunnallisista ja alueellisista julkishallinnollisista julkaisuista, jotka liittyvät maakunnan elinvoimaan ja työllisyyteen. Näistä näkyvimmmät ovat Pohjois-Karjalan maakuntaliiton tekemät julkaisut, kuten *Pohjois-Karjalan Maakuntaohjelma 2022–2025*, *Koronakriisistä uuteen kasvuun* ja *Pohjois-Karjalan strategia 2040*, ELY-keskuksen tuottama *Pohjois-Karjalan työmarkkinoiden tilannekuva ja tulevaisuus* sekä Työ- ja Elinkeinoministeriön *Työvoimatiekartat -hankkeen loppuraportti*. Mukana on myös muutama kuntien itsensä tuottama raportti sekä aineistoa muun muassa Pohjois-Karjalan Yrittäjiltä ja Pohjois-Karjalan kauppakamarilta. Tämä osa aineistosta on kerätty julkisista lähteistä ja julkaistu pääasiassa viimeisen kolmen vuoden aikana. Muun muassa koronan ja Ukrainan sodan myötä muuttuneen toimintaympäristön vuoksi tätä vanhempia julkaisuja ei ole mielekästä ottaa huomioon nykytilaselvitystä tehdessä.

Tilastot:

Raportissa käytetyt tilastot on kerättyä pääasiassa Tilastokeskuksen avoimista tilastoista. Käytetyimmät tietokannat ovat Väestörakenne-, Työnvälitys-, Työssäkäynti- sekä Työvoimatutkimustilastot. Näiden lisäksi opiskelijoihin ja vastavalmistuneisiin liittyvät tilastot on haettu Opetushallituksen Vipunentietokannasta, joka kokoaa Tilastokeskuksen ja muiden tilastopalveluiden opiskelijoihin ja oppilaitoksiin liittyviä tilastoja. Työmarkkinatuen kuntaosuuksiin ja saajiin liittyvät tilastot on haettu Kansaneläkelaitoksen Kelasto Tilastotietopalvelusta. Pienemmässä roolissa ovat myös Pohjois-Karjalan maakuntaliiton oma Teollisuusyritysrekisteri sekä Työ- ja Elinkeinoministeriön *Työvoiman saatavuus ja kohtaanto* -raportti. Tilastojen aikajänne oli suurimmaksi osaksi viimeiset 4–10 vuotta, mutta joissain myös pidempi. Kuukausitilastot on rajattu loppumaan syyskuuhun 2023 yhteensovittamisen vuoksi.

Haastattelut:

Raportin suurimman ja merkittävimmän aineistokokonaisuuden muodostavat 23 teemahaastattelua. Kuntia näissä edustivat Pohjois-Karjalan maakunnan 13 kunnan työllisyyden hoidosta vastaavat työntekijät¹ Järjestöistä haastateltiin Pohjois-Karjalan Sosiaaliturvayhdistyksen, Pohjois-Karjalan Työttömien, Joensuun Nuorisoverstaan ja Pohjois-Karjalan kauppakamarin edustajat. Koulutuslaitoksista mukana olivat Itä-Suomen Yliopiston, Pohjois-Karjalan koulutus kuntayhtymän (Riveria) sekä Karelia ammattikorkeakoulun edustajat. Näiden lisäksi haastattelimme Pohjois-Karjalan ELY-keskuksen edustajia. Haastattelut toteutettiin 24.10.-27.11.2023 välisenä aikana. Haastatteluihin osallistui 1–4 haastateltavaa ja yhteensä haastatteluihin osallistujia oli 36 suunnitellusta haastateltavasta. Haastattelut ja niiden sopiminen sujuivat pääasiassa hyvin, joskin sairastumiset vaikuttivat osan toteuttamiseen ja osallistujiin. Haastattelut pyrittiin tekemään pääasiassa lähihaastatteluina, mutta johtuen aikatauluhaasteista ja sairastumisista, osa jouduttiin tekemään etänä.

Teemat

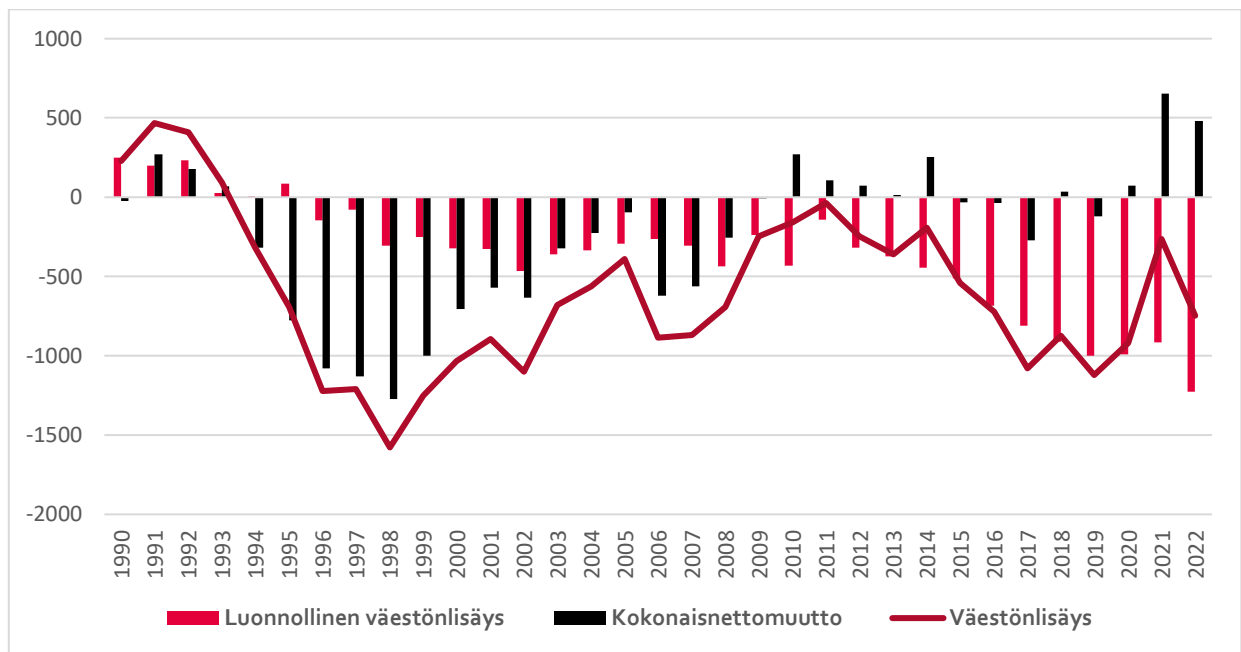
Käyttämässämme teemoittelussa on huomioitava, että se ei ole kaikenkattava ja teemat pitävät sisällään myös päällekkäisyyttä. Teemoittelu on tavalla tai toisella tehtynä aina keinotekoista, varsinkin niin laajassa kokonaisuudessa kuin työllisyys, jonka sisällä on valtavasti huomioonotettavia näkökantoja, tahoja ja vaikuttimia. Esimerkiksi osan laajemmista hankkeista olisi voinut sijoittaa useampaan teemaan. Teemoittelun tarkoitus on lähinnä selkiyttää käsiteltävää kokonaisuutta, samalla kun pidetään mielessä, että toimet näkyvät usein myös muiden teemojen alueella. Sen lisäksi on myös aihealueita, jotka eivät ole omana teemanaan, mutta ovat lähes jokaisessa teemassa ainakin jonkinlaisena taustatavoitteena. Näitä ovat muun muassa yleinen osaamisen lisääminen sekä työvoiman saatavuuden parantaminen.

¹ Pääasiassa työllisyyskoordinaattorit tai vastaavassa asemassa olevat, kahdessa kunnassa kunnan elinvoimasta vastaava henkilö, yhdessä kunnanjohtaja.

Väestörakenne ja työvoiman saatavuus

Pohjois-Karjalan väestömäärän sekä -rakenteen kehitys on ollut haastava jo useamman vuosikymmenen ajan. Maakunnan väkiluku on laskenut yhtäjaksoisesti käytännössä 30 vuotta² ja muun muassa alle 15-vuotiaiden osuus vielä pidempään. Samaan aikaan eläkeikäisten osuus väestöstä on lähes kaksinkertaistunut³. Työvoiman määrä maakunnassa on laskenut yhdessä väkiluvun kanssa, joskin epätasaisemmin. Pohjois-Karjalan väkiluku putosi tilastovuosien 2018–2022 aikana noin 1,8 prosenttia ja työvoima 3,4 prosenttia, vaikka työvoima kääntyikin nousuun vuonna 2022. Kehitystä selittää etenkin eläkeikäisten nopea kasvu suurten ikäluokkien eläköityessä. Voimakkainta lasku on ollut Lieksassa, Kiteellä ja Rääkkylässä, joissa se on kaikissa pudonnut yli kymmenesosan⁴. Laskua on tapahtunut kaikkialla paitsi Joensuussa ja Kontiolahdella, joissa se on pysynyt käytännössä samalla tasolla. Osaavan työvoiman lasku ja tulevaisuuden saatavuus on nostettu isoksi teemaksi maakuntaliiton *Pohjois-Karjalan strategia 2040*:ssa.

Maakunnan väestön ja työvoiman vähenemisen juuret ovat 1990-luvun laman aiheuttamassa massatyöttömyydessä⁵ ja sitä seuranneessa poismuuttoaallossa. Myöhemmin tätä negatiivista kehitystä on työvoiman osalta jatkanut suurten ikäluokkien eläköityminen sekä 2010-luvulla alkanut syntyvyyden lasku, vaikka muuttovirta onkin viime vuosina kääntynyt positiiviseksi lisääntyneen maahanmuuton seurauksena. Tätä muutosta kuvataan kaaviossa 1.

Kaavio 1. Pohjois-Karjalan vuosittainen väestönmuutos 1990–2022. Lähde: Tilastokeskus, Väestörakenne.

Laman jälkeen maakunnan työllisyys kohtasi ison kolauksen myös elektroniikkakomponenttivalmistaja Perloksen lopettaessa toimintansa vuonna 2007, juuri ennen 2008 alkanutta globaalia taantumaa. Pohjois-Karjalan maakuntaliiton *Teollisuusyritysrekisterin* mukaan vuosien 2006–2009 välillä maakunnasta lähti lähes 2600⁶ teollisuustyöpaikkaa. Merkittävää toipumista tästä ei olla nähty, vaikka teollisuus on

² Väkiluvun edellinen huippu 183293 on vuodelta 1993, 2022 lukema oli 162540. Tilastokeskus, Väestörakenne.

³ Yli 64-vuotiaiden osuus väestöstä oli 15,1 %, vuonna 2022 28,4 %. Tilastokeskus, Väestörakenne.

⁴ Lieksa -10,5 %, Kitee -11,8 % ja Rääkkylässä -11,1 %. Tilastokeskus, Työvoimatutkimus

⁵ Pohjois-Karjalan työttömyysaste ei vuosien 1992 ja 1999 aikana laskenut missään vaiheessa alle 20 %, olleen huipussaan 25,9 % vuonna 1996. Tilastokeskus, Työssäkäynti

⁶ yli 18 % kaikista teollisuustyöpaikoista. Pohjois-Karjalan maakuntaliiton Teollisuusyritysrekisteri.

maakunnassa edelleen suurempi työnantaja kuin maassa keskimäärin⁷. Nykyään Pohjois-Karjalan työmarkkinat ovat muun maan tapaan hyvin palvelualakeskeisiä⁸. Suurin työllistäjä on sosiaali- ja terveysala 20 prosentin osuudella. Vain Outokummun kaupungissa ja Kontiolahden teollisuus on suurin työllistäjä⁹. Maakunnan suurimmat teollisuuden alat ovat metallituotteiden ja koneiden valmistus, kumi- ja muovituotteiden valmistus, elintarviketeollisuus sekä metsäteollisuus. Koko maasta Pohjois-Karjala erottuu korkealla alkutuotannon osuudellaan, mikä on maakunnista 6. korkein¹⁰.

Työvoiman vähenemisen lisäksi merkittävimmät väestörakenteelliset haasteet ovat myös lasten ja nuorten väheneminen maakunnallisesti sekä suurten ikäluokkien eläköityminen. Kuntien työvoiman saatavuus tulee pitkällä aikavälillä laskemaan merkittävästi matalan syntyvyyden ja pitovoimahaasteiden vuoksi, samaan aikaan kun eläkeikäisten määrän kasvaessa huoltosuhde heikkenee. Kuvaavaa on, että maakunnassa vuoden 2022 aikana syntyneiden määrä alitti Tilastokeskuksen vuoden 2021 väestöennusteen ennakoitun syntyvyyden vuodelle 2040. Vuonna 2021 sekä taloudellinen huoltosuhde sekä työllisyysaste olivat Pohjois-Karjalassa heikoimmat koko maassa¹¹. Nuorten aikuisten kohdalla tilanne Pohjois-Karjalassa on kahtiajakautunut. Joensuun ulkopuolella 20–29-vuotiaiden määrä laski vuosien 2013–2022 välillä lähes kolmasosalla. Samaan aikaan korkeakoulukaupunki Joensuussa 20–29-vuotiaiden osuus, 17,4 prosenttia, on maan neljänneksi korkein ja heidän määränsä on viimeisen 10 vuoden aikana jopa hieman kasvanut¹². Pääasiassa Joensuun poikkeuksellisen suuren opiskelijaväestön vuoksi Pohjois-Karjalassa on maakunnista eniten opiskelijoita suhteessa väkilukuun¹³. Haasteet tulevat kuitenkin vastaan, kun opiskelijat valmistuvat. Esimerkiksi vuonna 2020 maakunnan korkeakoulusta valmistuneista vain vähän yli puolet asui maakunnassa valmistumisvuonna ja vuoden päässä tästä maakunnassa heistä oli enää noin 41 prosenttia. Vaikka maakunnan väkiluvusta vain 11 prosenttia oli 25–34-vuotiaita vuonna 2021, muodostivat he lähes kolmanneksen maakunnasta poismuuttaneista. Pitovoiman haasteet näkyvät myös muualla.

Muun Suomen tapaan Pohjois-Karjala on viimeisen vuosikymmenen aikana kansainvälistynyt nopeasti. Kun vielä vuosina 2013–2020 maakuntaan muutti vuosittain tasaisesti keskimäärin reilut 600 uutta maahanmuuttajaa, on lukema viimeisen kahden tilastovuoden ajalta ollut selkeässä kasvussa kuten kaaviossa 2 ilmenee. Nettomaahanmuutto onkin ollut jo pitkään ainoa väestörakenteellinen muuttaja, joka on säännöllisesti positiivinen¹⁴. Lisääntynyt maahanmuutto on tehnyt maakunnasta nettomuuttovoittoisen vuosina 2020–2022. Viime vuosina Pohjois-Karjalaan suuntaavasta maahanmuutosta yli 90 prosenttia kohdistunut maakunnan viiteen kaupunkiin ja yli 60 prosenttia pelkästään Joensuuhun. Tämä keskittyminen on vain lisääntynyt mitä enemmän maahanmuuttajia maakuntaan on muuttanut. Maahanmuutto ilmiönä on monimuotoistunut ja maakunnasta on tullut yhä enemmän myös työ- ja opiskeluperäisen maahanmuuton kohde, aiemman humanitaarisesta ja perhesyistä tapahtuvan maahanmuuton lisäksi. Tulomaista, jo aiemmin vahvan Venäjä-painotteisuuden lisäksi, viime vuosina ovat korostuneet myös Intian niemimaa ja Turkki. Kuten myös opiskelijoiden, myös maahanmuuttajien ja etenkin kansainvälisen opiskelijoiden kohdalla haasteena on maakunnan heikko pitovoima. Muutto takaisin kotimaahan ja eteläiseen Suomeen nähdään valmistumisen jälkeen houkuttelevampana kuin Pohjois-Karjalaan jääminen. Siinä missä maakunnan väkiluvusta vuonna 2021 vain 4,4 prosenttia oli ulkomaalaistaustaisia, muodostivat he yli kymmenesosan poismuuttajista.

⁷ Pohjois-Karjalassa 15 %, koko maassa 12,7 %. Tilastokeskus, Työssäkäynti.

⁸ Vuonna 2021 75 % valtakunnallisista ja 71 % Pohjois-Karjalan työpaikoista. Tilastokeskus, Työssäkäynti.

⁹ Outokumpu 33 % ja Kontiolahti 29 %. Tilastokeskus, Työssäkäynti.

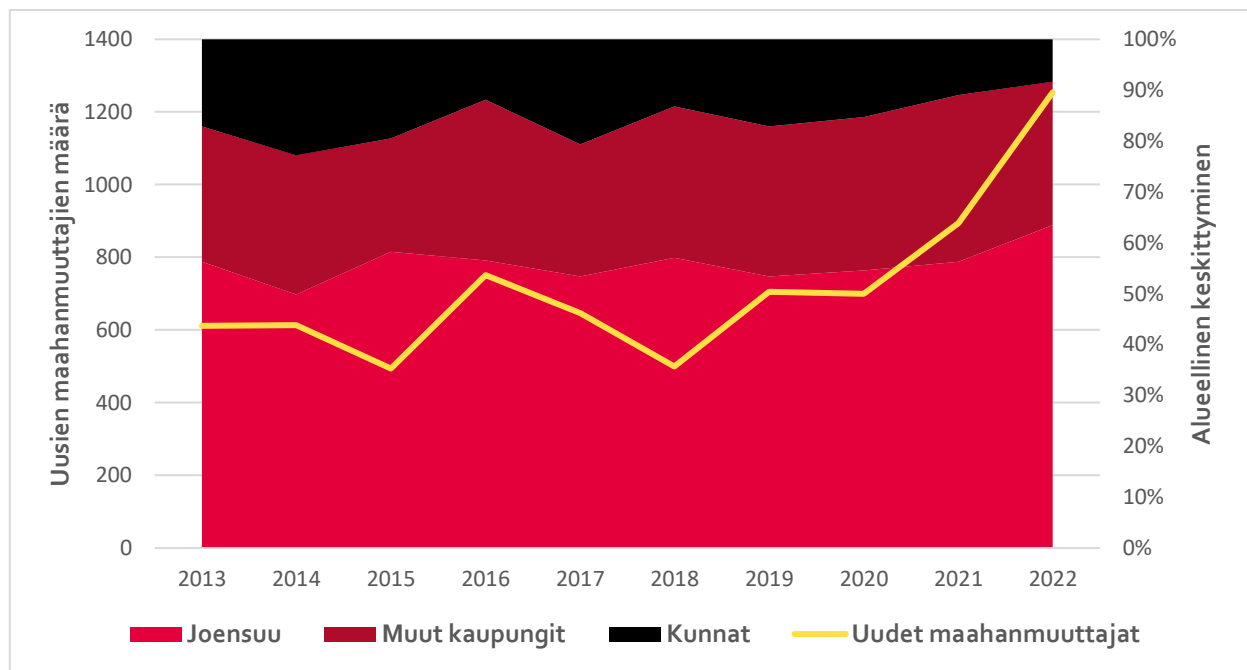
¹⁰ Pohjois-Karjalassa 5,2 %, koko maassa 2,6 %. Tilastokeskus, Työssäkäynti.

¹¹ 167 työtöntä ja työvoiman ulkopuolista per 100 työllistä, työllisyysaste 66,2 %. Tilastokeskus, Työssäkäynti

¹² 12996 vuonna 2013, 13601 vuonna 2022. Lähde: Tilastokeskus, Väestörakenne

¹³ Vuonna 2022 29,7 % Joensuun (2. Vaasan jälkeen) ja 16,4 % maakunnan väkiluvusta oli opiskelijoita. Tilastokeskus, Opiskelijat ja tutkinnot & Väestörakenne.

¹⁴ Viimeisen kymmenen vuoden ajalta nettomaahanmuutto on yli 5000. Tilastokeskus, Muuttoliike.

Kaavio 2. Uusien maahanmuuttajien määrä ja alueellinen keskittyminen. Lähde: Tilastokeskus, Muuttoliike.

Siitä huolimatta, että Pohjois-Karjala menettää työikäistä väestöä varsin nopeasti, ei tämä ole näkynyt maakunnan työmarkkinoiden pitkän aikavälin parantumisena. Maakunta on ollut pitkään maan työttömyystilastojen kärkipäässä ja esimerkiksi syyskuun 2023 työttömyysaste, 12,4 prosenttia, oli koko maan korkein. Maakunnassa ei yksinkertaisesti ole riittävästi työpaikkoja kaikille, minkä lisäksi haasteita on myös kohtaannon kanssa. Maakunnan työttömyydestä yhä suurempi osa on rakenteellista pitkittynyttä työttömyyttä. Siinä missä työttömien kokonaismäärä on palautunut hyvin pandemia-ajasta, on pitkäaikaistyöttömien määrä jäänyt pysyvästi pandemiaa edeltävää aikaa korkeammalle tasolle¹⁵. Myös pitkäaikaistyöttömien määrässä Pohjois-Karjala kuuluu kärkipäähän, ollen toinen Päijät-Hämeen jälkeen¹⁶. Yhä pitenevät työttömyysjaksot näkyvät muun muassa siinä, että yli 1000 päivää työmarkkinatukea saaneita on ollut elokuusta 2022 lähtien enemmän kuin puolet kaikista tukea saavista. Vuoden 2023 ensimmäisen yhdeksän kuukauden aikana yli 50-vuotiaat muodostivat yli 40 prosenttia työttömistä työnhakijoista ja miehet 60 prosenttia. Pitkäaikaistyöttömistä yli 50-vuotiaat ja miehet muodostavat yli puolet, tosin kummankin osuus on ollut laskussa viime vuosina¹⁷. Noin neljäsosalla maakunnan työttömistä työnhakijoista ei ole perustetta ylempää koulutusta ja kun mukaan laskee myös toisen asteen suorittaneet, osuus nousee yli 80 prosenttiin.

Vaikka Pohjois-Karjalan työllisyyden ja talouden kehitys oli muuta maata nopeampaa pandemian jälkeisessä suhdannenousussa¹⁸, se ei onnistunut saamaan takamatkaa muuhun maahan kiinni. Maakunta oli vuoden 2021 lopussa edelleen maan kolmanneksi viimeinen bruttokansantuotteessa asukasta kohti. Pandemian jälkeen suurin osa työpaikoista syntyi palvelualoille kuten sosiaali- ja terveydenhoitoon, työnvälitystoimintaan ja julkishallintoon¹⁹. Teollisuuden parissa pandemian jälkeinen noususuhdanne

¹⁵ Vuoden 2019 lopussa maakunnassa oli 2480 yli 12 kuukautta työttömänä olevaa, keväästä 2020 eteenpäin lukema on ollut jatkuvasti yli 3000. Tilastokeskus, Työnvälitystilasto.

¹⁶ 4,6 % syyskuussa 2023. Tilastokeskus, Työnvälitystilasto.

¹⁷ Vuonna 2015 yli 50-vuotiaat muodostivat yli 2/3 pitkäaikaistyöttömistä, vuonna 2023 vähän yli puolet. Miesten osuus on laskenut vuoden 2015 lopun 64 %:sta vuoden 2023 syyskuun 51 %:n. Tilastokeskus, Työnvälitystilasto.

¹⁸ Esimerkiksi vuonna 2021 Pohjois-Karjalan talous kasvoi 8 %, koko maan 3,5 %. Maakunnan työttömyysaste laski samana aikana 16,9 %:sta 13,9 %:iin. Tilastokeskus. Kansantalouden aluetilinpito & Työssäkäynti.

¹⁹ Kun vielä 2020 maakuntaan tuli auki keskimäärin vajaa 900 palvelualojen työpaikkaa kuussa, oli sama lukema 2021 ja 2022 yli 1400. Tilastokeskus, Työnvälitystilasto.

synnytti työpaikkoja etenkin metalli-, kone- ja elintarviketeollisuuteen, mikä näkyi myös ajoittaisena työvoiman puutteena ja hakuajojen pitkittymisenä²⁰. Kasvu kuitenkin hyytyi vuonna 2022 Ukrainan hyökkäyssodan sekä sitä seuranneiden pakotteiden, rajaliikennerajoitusten ja inflaation nousun myötä²¹. Siinä missä parhaimmillaan maakunnassa oli vuoden 2022 helmi- ja maaliskuussa avoinna yli 200 teollisuustyöpaikkaa, oli lukema lokakuun 2022 ja syyskuun 2023 välissä keskimäärin alle 70. Työ- ja Elinkeinoministeriön *Työvoiman saatavuus ja kohtaanto* -raportin mukaan Pohjois-Karjalassa ei olla voitu puhua laajasta työvoimapulasta pandemian jälkeisessä suhdannenousussa. Tällä hetkellä pulaa ilmenee vain sosiaali- ja terveysalalla. Tämän lisäksi on olemassa joitain alakohtaisia, usein alueellisia kohtaanto-ongelmia, kuten esimerkiksi majoitus-, ravintola- ja matkailualalla. Vuoden 2023 puolella etenkin rakennusalan työttömyys on lisääntynyt alan laskusuhdanteen myötä.

Sosiaali-, terveys- ja hyvinvointialan työvoimapula on usean viime vuosien tapahtuman summa. Pandemialla, väestön ikääntymisellä ja työolosuhteiden heikkenemisellä on ollut vaikutuksensa tämän synnyssä. *Työvoiman saatavuus ja kohtaanto* -raportin mukaan siinä missä vielä vuoden 2019 lopussa sekä sote-alan vakanssi- että työttömyysaste olivat matalia²² ja jokaista avointa työpaikkaa kohti vähintään kaksi hakijaa, on alalla oltu syksystä 2022 lähtien tilanteessa, jossa avoimia työpaikkoja on enemmän kuin työnhakijoita. Esimerkiksi syyskuussa 2023 sote-alalla oli keskimäärin 170 hengen alitarjonta. Samaan aikaan kun maakunnan eläkeläisten määrän kasvun myötä hoidon tarve lisääntyy, myös julkisen puolen työntekijöiden eläköitymiset lisääntyvät. Esimerkiksi KEVA:n vuoden 2021 eläköitymisennusteen mukaan lähihoitajista yli kolmasosa eläköityy vuoteen 2032 mennessä. Yhtälöä heikentää ennestään sote-alan ammattitutkintoon valmistuvien sekä sinne hakeutuvien määrän väheneminen vuoden 2017 jälkeen²³. Viime vuosina tätä on pyritty paikkaamaan lisäämällä kansainvälistä opiskelijarekrytointia. KEVA:n ennusteen mukaan tulee myös muilla julkisen puolen aloilla olemaan haasteita työvoiman saannin kanssa. Tehtyjen haastattelujen perusteella useammassa maaseutukunnassa on jo nyt vaikeuksia löytää hakijoita esimerkiksi lastentarhan- ja erityisopettajien virkoihin. Vaikka Itä-Suomen yliopisto kouluttaa opettajia yli maakunnan tarpeen, pitkät etäisyydet jarruttavat halukkuutta lähteä töihin syrjäisempiin kuntiin.

Pohjois-Karjalan tulevaisuuden haasteet liittyvät ennen kaikkea ylläkuvaan väestö- ja työvoimarakenteelliseen kehitykseen, mutta myös infrastruktuuriin, Venäjä-yhteyksien pysyessä rajoitettuina. Tilastokeskuksen vuoden 2021 väestöennusteen mukaan valtaosa maakunnan 2040 mennessä tapahtuvasta työikäisen väestön laskusta tapahtuu jo vuoteen 2025 mennessä. Sen sijaan lasten ja nuorten määrän kehitys on todennäköisesti vielä ennustettakin synkempi. Eläkeikäisten määrän arvioidaan saavuttavan huippunsa jo 2030-luvun alussa ja lähtevän sitten laskuun. Väestöllinen huoltosuhde²⁴ tulee ennusteen mukaan saavuttamaan huippunsa 2035, mutta syntyvyyden ja maahanmuuton kehitys asettavat tälle haasteensa. Pohjois-Karjalan lähivuosien infra-haasteista maakunnan lentojen jatkuminen ja Syrjäsalmen uuden rautatiesillan rakentamiseen liittyvän epävarmuuden hälveneminen tuovat toivoa. Vihreän siirtymän investointeihin olennaisesti vaikuttavat Puolustusvoimien asettamat rajoitukset tuulivoiman rakentamiselle, sähkön kantaverkon heikkoudet sekä rataverkon kehittämisen tulevaisuus puolestaan luovat omat epävarmuustekijänsä.

Teemat

²⁰ Teollisuuden uusien avoimien työpaikkojen kuukausikeskiarvo kasvoi yli 60 % vuodesta 2020 vuoteen 2021, vuoden 2021 tammikuussa keskimääräinen hakuaika oli 32 päivää, vuonna 2022 48 päivää. Tilastokeskus, Työnvälitystilasto.

²¹ 2022 Pohjois-Karjalan talous kasvoi enää 1,2 %, koko maan 2,2 %. Tilastokeskus. Kansantalouden aluetilinpito

²² Vakanssiaste 2,45 %, työttömyysaste 6,2 %. KEVA:n eläköitymisennuste 2022–2042.

²³ 2022 Riverian sote-alojen uusia opiskelijoita oli 37 % vähemmän kuin 2017 ja valmistuneita 27 % vähemmän.

Vipunen, Opiskelijat ja tutkinnot.

²⁴ Huom. Väestöllinen huoltosuhde ei ole verrannollinen aiemmin käytettyyn taloudelliseen huoltosuhteeseen.

1. Nuoret, opiskelijat ja vastavalmistuneet

Kuten aiemmin mainittua, on maakunnan väestörakenteellinen tilanne opiskelijoiden ja yleisimmin nuorten kohdalla on kaksijakoinen. Suurimmassa osassa kunnista 15–29-vuotiaat muodostavat pienimmät työkäisiksi laskettavat ikäluokat. Tämä johtuu ennen kaikkea opiskelumahdollisuuksien puutteesta toisen asteen jälkeen. Osassa kunnista ei oletetakaan nuorten ja nuorten aikuisten pysyvän paikkakunnalla toisen asteen päätyttyä, vaikka nuorten lähteminen näivettääkin paikkakuntia. Ammattikoulukaan ei kuitenkaan takaa kunnalle osaavaa työvoimaa. Haastattelujen perusteella esimerkiksi Nurmeksen ja Outokummun Riverian kampukselta valmistuneet, mutta paikkakunnalle jäämään haluavat nuoret muodostavat merkittävän osan näiden kuntien nuorisotyöttömyydestä. Osalle heidän tutkinnoistaan ei ole riittävästi kysyntää. Samaan aikaan esimerkiksi lähihoitajia ja sairaanhoitajia ei kouluteta lähellekään riittävästi maakunnan sote-alan työvoimapulan hillitsemiseksi. Pohjois-Karjalaan ei myöskään muuta muualta maasta riittävästi valmistuneita paikkaamaan tätä vajetta.

Pohjois-Karjalan maakunnallisena haasteena on myös opiskelijoiden pitovoima, etenkin valmistumisen jälkeen. Itä-Suomen yliopistosta Joensuussa vuonna 2020 valmistuneista alle puolen asuinmaakunta heidän valmistumisvuonnaan oli Pohjois-Karjala ja vuoden päästä valmistumisesta maakunnassa asui vain noin neljäsosa valmistuneista. Kareliassa saman vuoden valmistuneiden vastaavat lukemat olivat 69 ja 63 prosenttia. Korkeakouluista valmistuneiden, maakuntaan vuoden päästä sijoittuneiden suhteellinen osuus laski koko ajan vuosien 2016 ja 2021 välillä, mutta heidän määränsä pysyi samalla tasolla. Samaan aikaan valmistuneiden määrä kasvoi 11 prosentilla. Käytännössä tämä viittaa pullonkaulaan korkeakoulutettujen työpaikoissa maakunnassa. Yliopiston kohdalla korkea muuttoaste on ymmärrettävää myös sen laajan koulutusohjelmavalikoiman sekä yliopiston omien painotusalojen vuoksi. Esimerkiksi opettajia yliopisto kouluttaa moninkertaisesti yli maakunnan tarpeen. Ammattitutkintoon valmistuneiden parissa maakunnasta muutto on muihin valmistuneisiin verrattuna harvinaisempaa. Heistä noin 80 prosenttia jää maakuntaan, mutta heidän työllisyysasteensa on selkeästi alhaisempi kuin ammattikorkeakoulusta tai yliopistosta valmistuneilla²⁵.

Puhuttaessa työttömistä nuorista²⁶ tulee huomioida, että suurimmassa osassa Pohjois-Karjalan kunnissa heidän määränsä on pieni. Joensuun ulkopuolisissa kunnissa lukema on laskettu viime vuosina kymmenissä. Noin kaksikolmasosaa Pohjois-Karjalan työttömistä ja pitkäaikaistyöttömistä nuorista asuu Joensuussa. Pandemian jälkeen työttömien nuorten määrä on laskenut alimmalle tasolleen yli kymmeneen vuoteen. Maakuntatasolla nuorisotyöttömyysaste oli syyskuussa 2023 14,5 prosenttia ja vaikka tässä tapahtui lievää nousua vuoden 2022 syyskuuhun verrattuna, oli se silti matalampi kuin kertaakaan ennen vuoden 2021 loppupuolta. Joensuun ulkopuolisissa kunnissa pitkäaikaistyöttömiä nuoria on viime vuosina ollut vain yksittäisiä ja yli tuhat päivää työmarkkinatukea saaneiden määrä on maakuntatasolla pyörinyt kymmenen molemmin puolin. Järjestöjen kuten Pohjois-Karjalan Työttömien ry:n ja Pohjois-Karjalan Sosiaaliturvayhdistyksen palveluissa nuoria on vähän. Positiivisesta kehityksestä huolimatta nuorten tilanne herättää myös huolta. Haastattelujen perusteella kuntien työllisyyspalveluissa olevien nuorten lähtötilanne on aiempaa heikompi. Muun muassa Joensuun Nuorisoverstaalla toiminta on viimeisen vuoden aikana mennyt aiempien työ- ja opiskeluvaihtojen kehittämisen sijaan yhä enemmän asiakkaiden toimintakyvyn vahvistamiseen.

²⁵ Ammattitutkintoon vuonna 2020 valmistuneiden työllisyysaste oli vuonna 2021 69 %, yliopistosta 77 % ja Kareliasta 93 %. Vipunen, Tutkinnon suorittaneiden sijoittuminen.

²⁶ Tilastokeskuksen Työnvälitystilaston mukaan 15–24-vuotiaat työttömät.

Ohjelmat ja strategiat:

Ohjelma-tasolla Pohjois-Karjalan asemaa koulutusmaakuntana halutaan korostaa, samaan aikaan kun tunnistetaan myös maakunnan pitovoiman haasteet. Opiskelijoiden veto- ja pitovoimaa halutaan kehittää muun muassa tukemalla heidän osallisuuttaan ja kiinnittymistään maakuntaan. Opiskelijoiden paikallista verkostoitumista halutaan tukea luomalla yhteyksiä oppilaitosten ja elinkeinoelämän välille. Lasten ja nuorten työelämäntietämystä ja linkittymistä halutaan tukea.

Myös Pohjois-Karjalan ELY-keskuksen vuonna 2020 julkaistussa *Pohjois-Karjalan työmarkkinoiden tilannekuva ja tulevaisuus* -selvityksessä nousi esiin huoli valmistuvien nuorten kiinnittymisestä alueelle ja tähän panostaminen nähtiin tärkeänä toimenpiteiden kohteena.

Esimerkkejä hankkeista:

Base Camp - Opiskelijayrittäjyysalustojen kehittäminen

1.1.2020 - 31.7.2023

Karelia Ammattikorkeakoulu Oy

MOTI - Motivaatiota ja tukea nuorten opinto- ja urasuunnitteluun

1.8.2020 - 31.8.2023

Lieksan kristillisen opiston kannatusyhdistys ry

Mission Possible 2.0

1.8.2022 - 31.12.2023

Nuorisoverstas ry

Osaajia harvaan asutulle alueelle

1.8.2022 - 31.12.2023

Karelia Ammattikorkeakoulu

Tulevaisuuden työkyky -

Korkeakouluopiskelijoiden opiskelukyvyn ja opintojen edistäminen digitaalisuutta hyödyntäen

1.8.2023 - 31.7.2026

Joensuun seudun erilaiset oppijat ry

2. Koulutus ja jatkuva oppiminen

Koulutus on merkittävässä roolissa tuottamassa osaavaa työvoimaa paikallisille työmarkkinoissa. Kuten jo Väestörakenne ja työvoiman saatavuus -luvussa kävi ilmi, on Pohjois-Karjala merkittävä koulutusmaakunta. Itä-Suomen yliopisto, Karelia ammattikorkeakoulu sekä Pohjois-Karjalan jokaisessa kaupungissa kampuista pitävä ammattiopisto Riveria ovat suuressa roolissa maakunnan elinvoiman takaamisessa. Lisäksi tutkinto-opintoja tarjoavat myös Joensuun Konservatorio, Kiteen Evankelinen kansanopisto sekä Itä-Suomen liikuntaopisto. Pohjois-Karjalassa on myös vahva kattaus vapaan sivistystyön toimijoita kansanopistojen muodossa. Näiden lisäksi suuret oppilaitokset tarjoavat osatutkintoja ja jatkuvan oppimisen mahdollisuuksia. Riveria Koulutuspalvelut oy, Itä-Suomen yliopiston Jatkuvan oppimisen keskus²⁷ ja Karelian avoin AMK tarjoavat muun muassa täydennys- ja pätevöittämiskoulutuksia, yksin ja yhdessä työnantajien kanssa.

Maakunnan väestörakenteen kehitys asettaa haasteensa myös oppilaitosten toimintaan. Etenkin Riveriassa paikallisten ikäluokkien pieneneminen on johtanut pieneneviin opiskelija- ja valmistumismääriin. Myös alojen vetovoimalla on vaikutusta koulutusohjelmien suosioon. Varsinkin työvoimapulasta kärsivällä sote-alalla kehitys on viime vuosina ollut heikkoa, vaikka esimerkiksi lähihoitajakoulutus on edelleen Riverian suosituin yksittäinen koulutusala. Kehitystä on viime vuosina korjannut kasvava kansainvälisten opiskelijoiden määrä. Yleisesti alueen ikäluokkien pienenemisellä ei ole ollut suurta vaikutusta korkeakouluissa. Kareliassa opiskelijoiden kokonaismäärä on noussut lähes jatkuvasti vuodesta 2015 ja yliopistossa jopa vuodesta 2008 asti. Kasvavista korkeakouluista huolimatta Pohjois-Karjalan yli 15-vuotiaista toisen asteen tutkinnon suorittaneiden osuus on maan toiseksi korkein ja korkeakoulutettujen osuus 7. matalin.

Maakunnan työvoiman kannalta on erityisen tärkeää, että paikalliset koulutusohjelmat vastaavat paikallisen työelämän tarpeita. Yhteydet elinkeinoelämään nähdään oppilaitoksissa tärkeinä. Pohjois-Karjalan Kauppakamari on nähnyt koulutusohjelmien työelämän auditoinnit tärkeiksi ja on tehnyt tätä viime vuosina sekä Riverian, että Karelian kanssa. Kesäkuussa 2023 päättyneessä *Työnantajat koulutuksen tukena* -hankkeessa työnantajat auditoivat Karelian ja Riverian koulutusohjelmat. Oppilaitosten ja työpaikkojen kasvaneesta yhteistyöstä kertoo myös oppisopimusten suosion nousu, etenkin lähihoitajien kohdalla²⁸.

Elinkeinoelämäyhteistyön lisäksi oppilaitokset ovat pyrkineet vastaamaan työvoiman tarpeeseen lisäämällä kansainvälisten opiskelijoiden rekrytointia sekä lisäämällä heille sopivia koulutusohjelmia²⁹. Koulutus on maakunnalle tärkeää työvoiman, mutta myös innovoinnin kannalta. Esimerkiksi yliopiston ympärille on viime vuosina syntynyt joukko yrityksiä, jotka hyödyntävät yliopiston fotonikan osaamista. Muun muassa juuri fotonikan opinnoissa yritys yhteistyö ja heidän osaamisen tarpeensa on pyritty integroimaan opinto-ohjelmaan. Tämän ryppään työllistävät ja taloudelliset mahdolliset vaikutukset ovat kuitenkin vasta tulevaisuudessa. Fotonikka sekä muut teknologiateollisuuden alat nähdään kuitenkin yliopiston lippulaivoina ja ne vetävät puoleensa myös kansainvälisiä opiskelijoita.

Koulutuspuolella viime vuosien suuret mullistukset, koronapandemia ja Ukrainan sota ovat tuottaneet omat haasteensa. Korona-aikana etäopiskelusta tuli normi, mutta etenkin yliopistossa tästä oli jo aiempaa kokemusta. Haastattelujen perusteella koulutuspuolella on pääasiassa palattu jo lähiopetukseen, mutta joillakin aloilla, kuten Karelian restonomien opiskeluun monimuoto-opinnot ovat jääneet pysyväksi järjestelyksi. Osin etänä suoritettavista monimuoto-opinnoista on tullut yhä useampiin ohjelmiin vaihtoehtoinen suoritustapa. Vapaan sivistystyön puolella pandemia aiheutti opiskelijamäärien voimakasta

²⁷ Pitää sisällään myös avoimen yliopiston.

²⁸ Oppisopimusten määrä kasvoi 2019 ja 2022 välillä 25 %, samalla lähihoitajien uusien oppisopimusten määrä yli viisinkertaistui. Vipunen, Opiskelijat ja tutkinnot.

²⁹ Näistä lisää teemassa 3.

laskua³⁰. Avoimessa yliopistossa sen sijaan tehtiin ennätyskäsiä pandemian aikaan vuosina 2020 ja 2021 sekä opintoja suoritettavien, että suoritettujen opintopisteiden osalta³¹. Tähän osaltaan vaikutti yliopiston toteuttama osan avoimen yliopiston kurssien avaaminen ilmaiseksi syksyllä 2020³². Määrät palasivat pandemiaa edeltävälle tasolle vuonna 2022. Myös avoimessa AMK:ssa määrät nousivat tänä aikana selkeästi, etenkin sote-alan opinnoissa³³. Sota ja siitä seuranneet rajaliikenteen rajoitukset ovat vaikeuttaneet etenkin täällä asuvien venäläisten opiskelijoiden arkea.

Ohjelmat ja strategiat:

Pohjois-Karjalan asema vahvana koulutusmaakuntana nähdään erityisen tärkeänä ohjelma ja -strategiatasolla. Maakunnan koulutusmahdollisuuksien näkyvyyttä halutaan lisätä viestinnän ja markkinoinnin kautta. Oppilaitosten verkostoituminen kansallisesti ja kansainvälisesti nähdään tärkeänä, mutta myös keskinäisen yhteistyön merkitystä korostetaan.

Maakuntaohjelmassa tuodaan esiin tutkimustoiminnan sekä elinkeinoelämän ja oppilaitosten yhteistyön rooli uusien mahdollisuuksien syntyemisessä, etenkin vihreään siirtymään liittyvään teknologiateollisuuteen. Koulutusohjelmien joustavuuden sekä ennakointi- ja kehittämiskyvyn parantaminen teknologian kehityksen ja työelämän tarpeita vastaamaan näkyvät muuan muassa *Maakuntaohjelmassa, Pohjois-Karjalan strategia 2020:ssa* ja ELY-keskuksen *Pohjois-Karjalan työmarkkinoiden tilannekuva ja tulevaisuus* -selvityksessä. Digitaitojen tarpeen lisääntyminen ja jatkuva oppiminen nostetaan esiin panostuskohteina.

Esimerkkejä hankkeista:

Elinikäisen oppimisen keskus

1.2.2019 - 31.1.2022

Joensuun seudun erilaiset oppijat ry

Joensuu Photonics Center

1.6.2020 – 31.12.2022

Business Joensuu Oy

Karelian ICT-insinöörikoulutuksen vetovoiman kehittäminen

1.4.2022 - 30.4.2023

Karelia Ammattikorkeakoulu Oy

Työnantajat koulutuksen tukena

1.1.2020 – 30.6.2023

Pohjois-Karjalan kauppakamari

Ohjausosaamista yhteistyössä

1.5.2021 - 31.8.2023

Itä-Suomen yliopisto

JOT - jatkuvan oppimisen työpolut, ammattiin opiskelun ja työllistymisen kehittämishanke

1.1.2021 - 31.12.2023

Pohjois-Karjalan Koulutuskuntayhtymä

³⁰ Kursseille ja koulutuksiin osallistuvien opiskelijoiden määrä laski vuosien 2019–2021 välillä 43 %. Vipunen, Vapaana sivistystyönä järjestetyn koulutuksen opiskelijat.

³¹ Opiskelijamäärät nousivat 2019 ja 2021 välillä 70 % ja opintopistesuoritukset 38 %. Huom. Tilasto on koko yliopiston osalta. Vipunen, Avoimen yliopisto-opetuksen osallistujat ja opintopisteet.

³² Lähde: www.uef.fi. 1.10.2020. "Itä-Suomen yliopisto avaa yli 150 avoimen yliopiston opintojaksoa maksutta kaikkien suoritettavaksi".

³³ Terveys- ja hyvinvointialojen kohdalla uusien opiskelijoiden määrä kaksinkertaistui 2019 ja 2020 välillä. Vipunen, Avoimen ammattikorkeakoulutuksen osallistujat ja opintopisteet.

3. Maahanmuuttajat ja kansainvälinen rekrytointi

Viime vuosina etenkin opiskeluperäinen maahanmuutto on lisääntynyt Riverian, Karelian ja Itä-Suomen yliopiston aktiivisen kansainvälisen markkinoinnin seurauksena. Kun vielä vuonna 2018 muiden kuin Suomen kansalaisten³⁴ uusien opiskelijoiden määrä Pohjois-Karjalassa oli 162, vuonna 2022 lukema oli jo yli 500. Viimeisen viiden tilastovuoden ajalta Riveria on vastannut noin kahdesta kolmasosasta tästä määrästä, mutta myös yliopistossa ja Kareliassa määrä on kasvanut. Riveria on pyrkinyt rekrytoinnissaan painottumaan aloille, joissa työvoimaa tarvitaan, kuten sosiaali- ja terveydenhoitoon, kiinteistön hoitoon sekä majoitus- ja ravintola-alalle. Myös kansainvälinen oppisopimukseen rekrytointi on lisääntynyt. Yliopiston kansainvälisistä opiskelijoista suurin osa on historiallisesti tullut englanninkielisiin maisteriohjelmiin metsätaloudessa, tietojenkäsittelytieteessä, fysikaalisissa tieteissä ja kasvatusalalla, mutta syksystä 2022 lähtien yliopistolla on ollut myös neljä englannin kielistä kandidaattiohjelmaa. Opiskelijoiden rekrytoinnin kannalta pienin oppilaitos, Karelia, houkuttelee opiskelijoita pääasiassa International business -ohjelmallaan sekä kahdella uudella englanninkielisellä insinööriohjelmalla. Maakunnan kansainvälisistä opiskelijoista yli 90 prosenttia tulee EU/ETA-alueen ulkopuolelta; ammattitutkintoa suorittamaan suurimmaksi osaksi Venäjältä, korkeakouluihin Aasiasta.

Haasteena maahanmuuttajien kohdalla on heidän paikalleen kiinnittymisensä maakuntaan, oli heidän tulosyynsä tänne mikä tahansa. Etenkin kansainvälisten opiskelijoiden kohdalla suurin haaste on heidän heikko sijoittumisensa maakuntaan valmistumisen jälkeen. Korkeakouluista vuosina 2017–2020 valmistuneista maahanmuuttajista vain alle kolmas osa asui vuoden päästä valmistumisesta maakunnassa ja näistä vajaa puolet oli työllistynyt³⁵. Ammattitutkintoon valmistuneista maakuntaan jäi mittausajalla lähes 2/3 ja näistä työllistyneitä oli vajaa 70 prosenttia. Mittausajalla ammattitutkintoon valmistuneiden määrä oli kuitenkin vielä selkeästi pienempi kuin korkeakouluista valmistuneiden. Haasteeksi valmistuneiden tänne jäämisessä nähdään etenkin työmarkkinoiden kovat kielitaitovaatimukset. Kun jo harjoittelupaikkojen löytämisessä koetaan esteitä, muuttuu paikalliseen työelämään verkostoituminen vaikeaksi. Kielitaitovaatimuksena Pohjois-Karjalan työmarkkinoille on usein sujuva suomen taito, minkä saavuttamiseen ei kielikursseilla tai opintojen ohella käydyillä kieliopinnoilla päästä. Tähän on oppilaitosten puolella pyritty vastaamaan kehittämällä kielituettuja koulutusohjelmia. Pohjois-Karjalan ja Pohjois-Savon oppilaitoksen käynnistivät syksyllä 2023 *Talent Hub Eastern Finland* -yhteishankkeen muun muassa harjoittelupaikkoihin liittyviä haasteita vastaan kamppailemaan.

Toinen merkittävä este kansainvälisten opiskelijoiden kohdalla ovat viime vuosina olleet pitkät viisumien käsittelyajat. Koko valtakunnan tasolla nopeasti lisääntynyt opiskelijaviisumien määrä on ruuhkauttanut Maahanmuuttovirastoa jo useita vuosia ja vuonna 2023 tilanne johti lopulta siihen, että elokuun loppupuolella valtakunnan tasolla oli käsittelemättä vielä 1780 syksyn opiskelijaviisumihakemusta³⁶. Tämä johti myös Pohjois-Karjalan oppilaitoksissa tilanteisiin, jossa opiskelija ei pystynyt saapumaan maahan ennen opintojen alkua. Esimerkiksi Kareliassa osa opiskelijoista joutui aloittamaan opinnot etänä ja jotkut jopa peruivat opiskelupaikan. Viivästymisen tuomat haasteet näkyivät alakohtaisesti eri tavoin, koska kaikissa opinnoissa etäopinnot eivät ole samalla tavalla mahdollisia. Myös opiskelijoiden suomen kielen oppimisen aloittaminen on hidastunut³⁷. Paikallistasolla käsittelyaikoihin ja Maahanmuuttoviraston yleiseen toimintaan vaikuttaminen on haastavaa.

³⁴ Huom. Suomen kansalaisuuden puute uudella opiskelijalla ei välttämättä tarkoita, että opiskelija olisi uusi maahanmuuttaja. Muuttoliike-tilastoissa ei kuitenkaan pysty erottelamaan maahanmuuton syytä, joten yllä oleva on tarkin tilasto millä pystytään seuraamaan uusien kansainvälisten opiskelijoiden määrää.

³⁵ Kareliasta valmistuneista paikkakunnalle jäi vain muutamia. Vipunen, Tutkinnon suorittaneiden sijoittuminen.

³⁶ Lähde: www.Migri.fi. 25.10.2023. "Opiskelijoiden oleskelulupien käsittelyssä on ruuhkaa".

³⁷ Karelian kansainvälisistä opiskelijoista lähes kaikki tulevat englanninkielisiin ohjelmiin, joten suomen kielitaitovaatimusta ei heillä ole.

Ohjelmat ja strategiat:

Voimassa olevassa maakuntaohjelmassa maahanmuutto nähdään tärkeänä elementtinä väestön muuttotappion korjaamisessa. Haasteeksi kuitenkin tunnistetaan alueen veto- ja pitovoiman heikkoudet. Yleisesti ottaen panostuksia työ- ja opiskelijaperäiseen maahanmuuttoon halutaan kasvattaa. Etenkin teknologia-aloilla työperäistä maahanmuuttoa halutaan viedä enemmän yritystasolle samaan aikaan kun osaajien paikkakunnalle jäämiselle halutaan luoda parempia edellytyksiä. Ohjelmassa Venäjä nähdään tärkeänä kohteena, mutta se johtuu pääasiassa ohjelman teon ajankohdasta ennen Ukrainan sodan alkua.

Ohjelmatasolla yleisesti ottaen korostetaan kansainvälisten osaajien parempaa hyödyntämistä kilpailukyvn ja osaavan työvoiman varmistamisessa. Maahanmuutosta halutaan tehdä järjestäytyneempää. Konkreettisesti tätä on tehty ja tehdään erilaisten hankkeiden kautta, joista on myös jäänyt toimintamuotoja elämään. Esimerkiksi Joensuun kaupungin kotoutumispalveluiden konsepti International House rakennettiin *Become Karelian* -hankkeessa.

ELY-keskuksen *Pohjois-Karjalan työmarkkinoiden tilannekuva ja tulevaisuus* -selvityksessä tehdyssä kyselytutkimuksessa yrityksille huomattiin, että 80 prosenttia maakunnan yrityksistä ei ollut edellisen kahden vuoden (2018–2020) aikana työllistänyt ulkomaalaista, oli hän jo valmiiksi täällä tai rekrytoitu suoraan lähtömaasta.

Maahanmuuttajien yleiseen asemaan suurin, yhdessä TE-uudistuksen ja uuden hallituksen lainsäädännön kanssa vaikuttava muutos on 2025 voimaanastuva uusi kotoutumislaki, jossa kotoutumispalveluiden järjestäminen siirretään työllisyyden tapaan valtiolta kunnille. TE-uudistuksen mukana työvoimakoulutukseksi laskettava kotouttamiskoulutuksen hankinta ja kilpailutus siirtyvät työllisyysalueen järjestettäväksi, mutta muut suunnitelmat kotoutumispalveluiden järjestämisestä ovat vielä hyvinkin avoimia. Kunnissa kotoutumislakiin liittyvät valmistelut tulevat jälkijunassa suhteessa TE-uudistukseen.

Esimerkkejä hankkeista:

Työvoimaa ja opiskelijoita Venäjältä

Keski-Karjalaan

1.4.2019 - 31.3.2022

Keski-Karjalan Kehitysyhtiö Oy

GOALS - Nuorten osallisuushanke

1.1.2020 -

Joensuun seudun monikulttuurisuusyhdistys ry

Become Karelian! - Work and live in

North Karelia

1.4.2020 - 30.11.2022

Business Joensuu Oy

Joensuun seudun kotouttamistyön keskus

1.9.2020 – 31.8.2021

Joensuun kaupunki

Kansainvälinen uraohjaamo

1.9.2021 - 31.12.2023

Karelia Ammattikorkeakoulu

Talent Hub Eastern Finland

1.9.2023 - 31.8.2027

Itä-Suomen yliopisto

4. Elinvoima ja yritykset

Vuonna 2021 noin 52 prosenttia Pohjois-Karjalan työllisistä työskenteli yrityksissä, mikä on neljänneksi alhaisin osuus Suomen maakunnista, kun samaan aikaan julkisen sektorin osuus on kolmanneksi korkein³⁸. Tästä huolimatta Pohjois-Karjalan elinvoima on riippuvainen yritysten tuomasta talouskasvusta sekä työpaikoista. Tärkeää onkin, että maakunta pystyy tarjoamaan vanhoille ja uusille yrityksille mahdollisimman houkuttelevan investointikentän sekä tätä tukevat palvelut ja infrastruktuuriin. Muun muassa oppilaitosten tarjoamalla osaamisella ja innovaatioilla on tässä roolinsa. Haastattelujen pohjalta kuitenkin myös yrityksissä itsessään tarvitaan työtä ja asennemuutosta, jotta muun muassa Pohjois-Karjalan koko työvoimapotentialiaali tulee hyödynnettyä.

Työllisyyden hoitoa tekevien kuntien työntekijöiden haastattelujen perusteella yritysten mukaan saanti osatyökykyisten ja pitkään työttömänä olleiden työllistämiseen, edes palkkatuen ja vastaavien tukitoimien kautta on haastavaa. Haastateltujen keskuudessa ymmärretään toki tähän liittyvät riskit ja haasteet yritysten kannalta, mutta samaan aikaan ollaan melko yhtä mielisiä siitä, että paikallisia yrityksiä pitäisi saada paremmin mukaan. Sekä kuntien työllisyyspalveluissa, että järjestöissä kuten Joensuun Nuorisoverstaalla on halu kehittää yritysysteistyötä osatyökykyisten työllistymisessä.

Sekä Pohjois-Karjalan kauppakamarin, että oppilaitosten mukaan Pohjois-Karjalan yrityspuolelta puuttuu rohkeutta kansainvälisten osaajien palkkaamisessa ja harjoitteluiden tarjoamisessa kansainvälisille opiskelijoille. Useilla ei-suomalaisilla opiskelijoilla on vaikeuksia jo pelkästään harjoittelupaikan löytämisessä, johon otettaisiin kielitaidoltaan vajavaisempi osaaja. Kauppakamarin mukaan paikallisilla yrityksillä on kehittämisen varaa kansainvälisten osaajien tunnistamisessa niin työvoimana, kuin myös heidän valmiiden verkostojen tuomissa mahdollisuuksissa kansainvälistymisessä.

Yliopiston tutkimuspuolen ympärille muodostuneista yritysryppäistä, kuten fotonikan alalla odotetaan paljon myös maakunnan elinvoimalle merkittävää lisäystä, mutta vielä nyt moni näistä yrityksistä on startup-vaiheessa. Korkean teknologian alat ovat tämänhetkisestä pienestä työllistävästä vaikutuksestaan huolimatta juuri niitä aloja, jotka jo nyt houkuttelevat sekä kansainvälisiä opiskelijoita, että valmiita ammattilaisia maakuntaan.

Suhdannevaihteluista ja maailman tilanteen muutoksista huolimatta useat Pohjois-Karjalan yritykset ovat osaavan työvoiman puutteessa ja esimerkiksi Pohjois-Karjalan kauppakamarin syksyllä 2023 tekemän kyselyn mukaan jopa 40 prosenttia maakunnan yrittäjistä kokee, että ammattitutkintoon valmistuvien osaaminen ei vastaa työelämän tarpeita. Kuten aiemmin mainittua, tätä on pyritty korjaamaan esimerkiksi hankkeiden kautta tapahtuvilla koulutusten työelämän auditoinneilla kauppakamarin toimesta. Kauppakamarin kyselyn mukaan valtakunnan tasolla lähes kaikki yritykset pitävät elinkeinoelämän ja oppilaitosten välistä yhteistyötä tärkeänä ja Pohjois-Karjalassa jopa 70 prosenttia oli tyytyväisiä tämänhetkiseen tilanteeseen, mikä on selkeästi parempi kuin kansallinen keskiarvo 40 prosenttia.

³⁸ Yrityksissä pienempi osuus on vain Etelä-Savossa, Kainuussa ja Ahvenanmaalla. Julkisella sektorilla suurempia ovat vain Kainuu ja Ahvenanmaa. Tilastokeskus, Työssäkäynti.

Ohjelmat ja strategiat:

Ohjelmissa korostetaan laajalti paikallisen elinkeinoelämän ja oppilaitosten yhteistyötä työvoiman osaamisen tarpeeseen vastaamiseksi. Tämä yhteistyö on tärkeää myös tutkimus-, kehitys ja innovaatiotyön kannalta, jolla mahdollistetaan uusien elinkeinomahdollisuuksien synty maakuntaan. Muun muassa digimurros, vihreä siirtymä, metsäbiotalous ja muu teknologiateollisuus nähdään nousevina elinkeinon muotoina. Maakuntaohjelmassa etenkin teknologiateollisuuden yritysten kasvuhalukkuutta halutaan nostaa unohtamatta uusien investointien houkuttelemista Pohjois-Karjalaan.

Pohjois-Karjalan työmarkkinoiden tilannekuva ja tulevaisuus -selvityksessä nousee, oppilaitosyhteistyön ohella, esiin myös yritysten keskinäisen verkostoitumisen ja vertaistuen lisäämisen tarve koronapandemian jälkeen. Selvityksen yrityskyselyssä yritysten kasvun haasteiksi nostettiin etenkin pitkät etäisyydet logistiikan kannalta sekä kysynnän vaihtelut.

Maakunnan elinkeinoelämän kannalta strategia ja ohjelmatasolla näkyy edelleen vahvasti se, että suurin osa julkaisuista on tehty ennen Ukrainan sodan alkamista. Tästä syystä Venäjä-yhteistyötä edelleen korostetaan, ja maakunta nähdään olevan erityisessä asemassa Venäjä yhteyksien kanssa. Pohjois-Karjalan maakuntaliitto julkaisi vuonna 2022 *Kansainvälisentoimintaympäristön muutoksen vaikutukset aluekehittämiseen Itä- ja Pohjois-Suomessa*-selvityksen, jossa käytiin läpi sodan vaikutuksia laajemmin Itä- ja Pohjois-Suomessa, mutta myös paikallisemmin Pohjois-Karjalassa. Suurimmat vaikutukset Pohjois-Karjalassa nähtiin yritysten viennin vähenemisenä ja raaka-aineiden saannin haasteina. Esiin nousi myös venäläisten matkailijoiden vähenemisen tuoma vaikutus.

Esimerkkejä hankkeista:

Osaava rekrytointi - Uudistuva työ (OSUU)

1.10.2020 - 31.12.2023

Business Joensuu Oy

Yritysten muutoskyvykkyyden parantaminen

1.5.2021 - 31.12.2023

Pielisen Karjalan Kehittämiskeskus Oy

Lieksa react - koronasta kohti uutta normaalia

1.8.2021 - 31.12.2023

Lieksan Kehitys Oy

Yritysten muutoskyvykkyys, vihreä siirtymä ja digitalisaatio

1.11.2022 - 31.12.2023

Karelia Ammattikorkeakoulu Oy

GoGlobal 2023 - osaamista ja muutoskykyä kansainväliseen liiketoimintaan

1.1.2023 - 31.12.2023

Business Joensuu Oy

5. Työllisyyden hoidon verkostot ja yhteistoiminta

On sanomattakin selvää, että viime vuosien hallinnolliset mylläykset kuten kuntakokeilu, sote-uudistus ja globaalit tapahtumat ovat vaikuttaneet kuntien kykyyn hoitaa työllisyyttä. TE-uudistusta pilotoiva kuntakokeilu on jakanut maakunnan työllisyyden hoitoa kahtia sen alkamisen jälkeen vuonna 2021. Sillä on ollut vaikutusta niin paikallisesti kuntatasolla kuin myös alueellisiin verkostoihin. Eroja on syntynyt etenkin kokeilussa olevien ja siitä ulkopuolisten kuntien välillä. Ne haastatellut toimijat, jotka ovat verkostoissa myös maakunnan ulkopuolella ovat sitä mieltä, että yleisellä tasolla Pohjois-Karjalassa verkostotyö on hyvää verrattuna esimerkiksi Pohjois-Savoon. Julkisten toimijoiden lisäksi myös oppilaitokset ja järjestötoimijat, kuten Pohjois-Karjalan Sosiaaliturvayhdistys, Joensuun Nuorisoverstas ja työttömien yhdistykset ovat merkittävässä roolissa niin maakunnallisissa verkostoissa kuin hanketyössä.

Kuntakokeilun ulkopuolella ja sisäpuolella olevien kuntien näkemyksissä on selviä eroja tämän hetken työllisyyden hoidosta, sen verkostoista ja näiden toimimisesta. Ulkopuolisissa kunnissa on varsin laajalti koettu aiempien verkostojen hapertuneen, kun työllisyystyöntekijät ovat jääneet ulkopuolelle osista ryhmistä. Myös tietoturvaan liittyvät haasteet työttömien tietojen liikkumisesta TE-palveluilta ja hyvinvointialueelta kunnille nousivat vahvasti esiin kuntakokeilun ulkopuolisten kuntien haastatteluissa. Vaikka haasteet, kuten tietoturva-asiat nousivat esiin myös kuntakokeilun sisällä, oli näissä haastatteluissa kuitenkin selkeästi optimistisempi yleisvire. Haasteena sekä kokeilun sisällä, että ulkona nähtiin työllisyyden hoitoa tekevien työntekijöiden iso vaihtuvuus ja kapeat, usein yksittäisistä ihmisistä riippuvat työntekijäresurssit, jotka voivat johtaa tietokatkoihin siirtymävaiheissa.

Haastatteluissa TE-uudistuksessa voimaantuleva yksi Joensuu-vetoinen työllisyysalue nähtiin laajalti ainoana mahdollisena vaihtoehtona, joskin painotettiin, että sen halutaan ottavan huomioon koko maakunnan tarpeet. Myös Pohjois-Karjalan syrjäisemmissä kunnissa on vahva halu taata tasa-arvoiset palvelut uudistuksen jälkeen, vaikka resurssit ovat jatkossa keskitettympiä ja oletetusti myös kapeampia. Esimerkiksi kuntakokeilu sisällä työllisyyden hoitoon käytetyt työvoimaresurssit näyttävät selkeästi yhtenäisemmiltä kuin sen ulkopuolella, mikä on toki myös kokeilun tarkoitus.

Hanketyön rooli, korkean työttömyyden maakunnan, työllisyyden hoidon kehittämisessä ja työttömien työkyvyn parantamisessa on elintärkeä. Pohjois-Karjalassa harva työllisyysuhanke on keskittynyt vain yhteen kuntaan. Maakunnassa on pitkä historia kunta- ja toimijarajat ylittävästä hanketyöstä, ja tämä on rikkonut myös kuntakokeilun rajoja. Esimerkiksi työttömien työkykykoordinaatiota kehittänyt *Topakka*-hanke on toiminut joidenkin kuntakokeilukuntien lisäksi myös Keski-Karjalassa. Haasteena hanketyön kautta tehtävässä työllisyyden hoidossa on näissä syntyneiden toimintamallien vajavainen siirtyminen työllisyyden hoidon perustoimintoihin. Usein hankerahan loppuessa työmuodoista vain osa siirtyy kuntien toimintaan sellaisenaan ja monet toiminnat saattavat lakata kokonaan. Esimerkiksi 2023–2024 vaihteessa päättyvien suurien työllisyys Hankkeiden jälkeen maakunnan työttömien työkykykoordinaatiota ja ohjaamista tekevien työntekijöiden määrä putoaa merkittävästi. Tämä on haaste jo valmiiksi heikkenevän taloustilanteen ja nousevan työttömyysasteen vuoksi. Käytännössä jo tässä vaiheessa tiedetään, että TE-uudistuksen jälkeen maakunnan työllisyyttä tullaan hoitamaan yhä pienemmillä resursseilla niin taloudellisesti kuin henkilömäärässä. Tätä tullaan varmasti tukemaan hanketyön kautta, mutta kuten mainittua, siihen liittyy myös omat haasteensa.

Ohjelmat ja strategiat:

Työllisyyden hoidosta käytännön tasolla ja sen verkostoista eivät juurikaan nouse aiheiksi alueellisissa ohjelmissa. Maakuntaohjelmassa ainoastaan ennakoidaan lyhyesti (sinä hetkenä) tulevia muutoksia, kuntouttavan työtoiminnan siirtymistä ja TE-uudistusta.

Esimerkkejä hankkeista:

5T -Tekemätöntä Työtä Tarjolla, Työpaikkoja Tekijöille

1.1.2018 - 30.9.2021

Lieksan Kehitys Oy

Pohjois-Karjalan kansainvälisen rekrytointimallin valmisteluhanke

11.4.2022 - 31.5.2023

Pohjois-Karjalan ELY-keskus

Joensuun Luotsi -monialainen palvelualusta kaikenikäisille

1.6.2019 – 31.12.2023

Joensuun Kaupunki

Kohti työtä ja koulutusta

1.6.2019 – 31.12.2023

Lieksan kaupunki

6. Pitkäaikaistyöttömät ja osatyökykyiset

Maakunnan tasolla pitkäaikaistyöttömien määrä on noussut suhteessa kaikkiin työttömiin koronapandemian jälkeen. Haastattelujen perusteella pandemian aiheuttamien rajoitusten ja työttömyyden vaikutukset näyttävät vaikuttaneen voimakkaimmin juuri niillä, joilla meni heikosti jo ennen tätä ajanjaksoa. Vaikka pandemian akuutin vaiheen jälkeen pitkäaikaistyöttömien määrä lähti kokonaisuudessaan laskuun yhdessä yleisen työttömyysasteen kanssa, on sen rakenteellinen ydin pysynyt samana. Haastatteluissa tuli laajalti ilmi, että etenkin kuntien työllisyyspalveluiden asiakkaiden kanssa lähdetään liikkeelle yhä heikommista lähtökohdista. Moni työttömäksi työnhakijaksi kirjattu pitkäaikaistyötön ei todellisuudessa ole työkykyinen. Koska ryhmä pitää sisällään terveydellisistä, sosiaalisista, koulutuksellisista ja kyvyllisistä syistä avoimien työmarkkinoiden ulkopuolelle jääneitä, on työkyvyn parantaminen kaikin tavoin tämän ryhmän kohdalla keskeinen työllisyysneuvonpidon päämäärä. Uuden hallituksen kaavailemat uudistukset työttömyysturvaan ja palkkatukeen pelätään vaikuttavan eniten juuri tähän ryhmään.

Kun pandemian hellitettyä työttömyys lähti voimakkaaseen laskuun, tapahtui tämä voimakkaimmin nuoremmassa ikäryhmässä, joissa työttömyysasteen kausivaihtelu on suurempaa muutenkin. Yli tuhat päivää työttömänä olleista puolet on yli 50-vuotiaita, eikä heidän suhteellinen osuutensa tai määrän ole muuttunut käytännössä mihinkään sitten kevään 2021. Myös naisvaltaisilla aloilla kausivaihtelu on suurempaa, mutta naisia on yleisesti vähemmän työttömissä työnhakijoissa. Työmarkkinatukea saavissa työttömissä jako on hyvin vastaava, joskin yli tuhat päivää sitä saaneissa naisten osuus on hitaasti nousemassa. Haastattelujen perusteella etenkin Pohjois-Karjalan maaseutukunnissa erot työttömien ikä- ja sukupuolirakenteessa ovat paikoitellen vieläkin suurempia.

Vaikka työmarkkinatukea saavien määrä on viime vuosina hiljalleen laskenut 2021 vuoden huippulukemista, on kuntien maksama osuus tästä edelleen korkea johtuen yhä pitenevistä työttömyysjaksoista³⁹. Kun tähän lisätään sote-uudistuksen myötä kuntatalouteen muodostuneet haasteet, yleisen suhdanteen heikkenemisen ja lainmuutokset, ollaan tilanteessa, jossa voidaan lähivuosina odottaa kuntien maksamien osuuksien selvää nousua. Lisäksi vaikka TE-uudistuksen yhteydessä kuntien valtionosuudet periaatteessa kasvavat, arvioitiin haastatteluissa työllisyyden hoitoon käytettävän rahamäärän olevan selkeästi nykyistä pienempi tulevaisuudessa. Uudistus tulee myös aikaistamaan ja muuttamaan kuntien työttömyysturvan rahoitusvastuuta. Jatkossa kunnat alkavat maksamaan osan työmarkkinatuesta jo 100 päivän jälkeen entisen 300 päivän sijaan. Tämä uudistuksen mukana tuleva kannustava kuntaosuuksien malli työttömyyskorvauksiin nähdään etenkin pienemmissä kunnissa ongelmallisena, koska kuntien vaikutusmahdollisuudet työllisyyden kehittämiseen eroavat suuresti. Vaikka uudessa mallissa kuntien osuudet ovat aluksi pienempiä, ei sen uskota käytännön tasolla laajalti helpottavan kuntien taloutta, koska tuella pitkään olleiden määrä kasvaa edelleen, samaan aikaan kun lainsäädännöllä heikennetään työssäoloehtojen täyttymistä ja näin työttömien siirtymistä ansiosidonnaisen piiriin.

Yksi useimmissa haastatteluissa esiin noussut aihe on Pohjois-Karjalan kuntouttavan työtoiminnan tilanne. Kuntouttava työtoiminta siirtyi kunnilta hyvinvointialueen hoidettavaksi vuoden 2023 alussa ja on kohdannut sen jälkeen merkittäviä haasteita. Toiminnassa olevien määrä on pudonnut selvästi. Haasteina tässä nähdään siirtymässä tapahtuneet työpajatoimintojen katkot, resurssivajeesta johtuva aktivointisuunnitelmien käsittelyn hitaus kuten myös tarkistukset kuntouttavan työtoiminnan tarpeen täyttymiseen asiakkaan kohdalla. Maakunnassa on myös haasteita työpajapaikkojen saatavuudessa. Tilanne on alueellisesti eriarvoinen, etenkin kun kaikissa kunnissa ei ole omia työpajoja.

³⁹ Elokuusta 2022 eteenpäin maakunnassa on ollut enemmän yli 1000 päivää työmarkkinatukea saaneita kuin 300–999 päivää saaneita. Vuoden 2023 ensimmäisen 7 kuukauden aikana kuntien osuudet per työmarkkinatuensaaja oli yli sata euroa enemmän kuin vuonna 2019 ja noin 60 euroa enemmän kuin vuonna 2021. KELA.

Ohjelmat ja strategiat:

Myös ohjelmatasolla tunnistetaan maakunnan korkean työttömyyden, etenkin verrannollisesti suuren pitkäaikaistyöttömyyden tuomat haasteet. Vaikka voimassa oleva Maakuntaohjelma on julkaistu jo kaksi vuotta sitten, on jo siinä tunnistettu pitkäaikaistyöttömyyden pandemian jälkeinen negatiivinen kehitys ja sen jääminen aiempaa korkeammalle tasolle.

Esimerkkejä hankkeista:

Tuike -Tuetusti kohti monimuotoista työelämää

1.2.2022 – 31.12.2023

Pohjois-Karjalan Sosiaaliturvayhdistys ry

ToKi - toimeliaasti työhön ja kirkkaasti työuralle Humalajoen molemmin puolin

1.9.2019 - 31.12.2023

Kiteen Kaupunki

Topakka - toimivat palvelut työttömien työ- ja toimintakyvyn selvittämiseksi

1.10.2019 - 31.12.2023

Joensuun Kaupunki

YTYÄ! -YhteisTYÖLLÄ tuloksiin

1.1.2020 – 31.12.2023

Liperin kunta

AVE - Ilsäarvoa ja yhdenvertaisuutta

1.3.2023 - 28.2.2025

Pohjois-Karjalan Mielenterveydentuki ry

Yhteenveto

Yleisesti ottaen teemoista voidaan tiivistää selkeitä esiin nousevia haastekokonaisuuksia. Ensimmäiset neljä teemaa liittyvät paljolti Pohjois-Karjalan **veto- ja pitovoimaan**, ennen kaikkea jälkimmäiseen näistä. Teemassa 5 käsitelty **työllisyyden hoidon tasa-arvoinen järjestäminen** on uudistuksen jälkeen ensisijaisen tärkeää, etenkin kun työllisyyden hoidon tilanne kuntakokeilun aikana on ollut jokseenkin hajanainen. Teeman 6 käsittelemä rakenteellisen työttömyyden tuoma haaste vaatii maakunnallisen ratkaisun. **Pitkäaikaistyöttömyys on haaste niin yksilölle kuin kuntataloudelle.**

Veto- ja Pitovoima

Maakuntana Pohjois-Karjala on vahva koulutusmaakunta, mitä ilmentää korkea nuorten aikuisten ja opiskelijoiden osuus, etenkin Joensuun seudulla. Pohjois-Karjalan oppilaitokset tarjoavat niin maakunnan asukkaille, muualta Suomesta muuttaville kuten myös maahanmuuttajille poikkeuksellisen laajan kattauksen opiskelumahdollisuuksia. Maakunnan pitovoiman haasteet tulevat esiin opiskelijoiden valmistuessa. Voidaan odottaa, että valmistuvilla on laajan koulutusvalikoiman vuoksi aina jonkinlainen pullonkaula siinä, kuinka moni voi Pohjois-Karjalasta yleensäkin työpaikan löytää. Pitkät etäisyydet maakunnan sisällä ja työpaikkojen sekä palveluiden keskittyminen Joensuun seudulle jarruttavat valmistuneiden jäämistä tai muuttamista Pohjois-Karjalan muihin osiin. On tärkeää, että oppilaitokset palvelisivat paikallisen työelämän tarpeita mahdollisimman hyvin, mutta myös synnyttäisivät uusia innovointeja ja elinkeinomahdollisuuksia yhteistyössä elinkeinoelämän kanssa. Tätä puolta on kehitetty lisäämällä oppilaitosten ja elinkeinoelämän yhteistyötä koulutusohjelmia kehittäville ja työelämän kautta auditoivilla hankkeilla. Etenkin teknologia-alat kuten ICT, fotonikka ja metsäbioteollisuus sekä vihreän siirtymän tuomat mahdollisuudet nähdään maakunnan tulevaisuudessa suuressa roolissa. Mikäli Pohjois-Karjalan veto- ja pitovoimaa saadaan parannettua nuorten aikuisten ja maahanmuuttajien parissa on sillä valtavan suuri tervehdyttävä vaikutus myös maakunnan väestörakenteeseen ja huoltosuhteeseen. Kuitenkin samalla kun suunnataan katsetta tulevaan, on pidettävä huolta myös tämän hetken tilanteesta. Talouden laskusuhdanne ja sen myötä nouseva työttömyys sekä sote-alaa tällä hetkellä vaivaava vetovoimapula ovat koko maakuntaa yhdistäviä akuutteja ongelmia.

Työllisyyden hoidon tasa-arvoinen järjestäminen

TE-uudistuksen mukana synnyttämä uusi yhteinen maakunnan kattava työllisyysalue tuo mukanaan niin mahdollisuuksia kuin haasteita. Laskusuhdanteesta ja lakimuutoksista johtuvan kuntatalouden heikkenemisen myötä tiedetään jo nyt, että TE-uudistuksen astuessa voimaan tullaan Pohjois-Karjalan työllisyyttä hoitamaan pienemmillä taloudellisilla ja työvoimaresursseilla. Toimintamallien ja ihmisten siirtymissä tapahtuvien katkojen ja tiedonkulkuongelmien välttäminen tulee korostuman entisestään. Myös palvelujen alueellisesta toteutumisesta samankaltaisena on pidettävä huolta. Yhteinen työllisyysalue nähdään kuitenkin myös mahdollisuutena. Se voi olla koko Pohjois-Karjalaa yhdistävä ja elinvoimaa tervehdyttävä voima.

Pitkäaikaistyöttömyyden haaste yksilöihin ja kuntatalouteen

Pitkäaikaistyöttömyys on ennen kaikkea valtava henkilökohtainen haaste, mutta se on yhä enenevässä määrin ongelma myös kuntataloudelle. Pitkään jatkuneen työttömyyden vaikutus on yhteiskunnasta syrjäyttävä niin taloudellisesti, mutta useasti myös sosiaalisesti. Pitkien etäisyyksien ja nopeasti harmaantuvan Pohjois-Karjalan tulevaisuudessa kaikkien osallisuus on tärkeää niin henkilökohtaisesti kuin yhteisön elinvoiman kannalta. Myös kuntatalouden kannalta on tarpeellista, että uusi maakunnallinen työllisyysalue lähtee ratkaisemaan pitkäaikaistyöttömyyden haastetta yhteisillä, maakunnallisilla malleilla ja toimintamuodoilla.

Käsitteet

Huoltosuhde

Huoltosuhteella lasketaan joko vertaamalla työssäkäyvien määrää ei-työssä oleviin (taloudellinen huoltosuhde) tai työikäisen väestön suhdetta ei-työikäisiin (väestöllinen huoltosuhde).

Kohtaanto-ongelma

Alueellinen tai alakohtainen tilanne, jossa ilmenee korkeaa työttömyyttä, vaikka avoimia työpaikkoja on. Tällöin haasteena on se, että työvoiman koulutus ja osaaminen ei vastaa työn vaatimuksia tai alan houkuttelevuus on alhaista, esimerkiksi osa-aikatyöpainotteisuuden vuoksi.

Työvoimapula

Tilanne, jossa alueella on enemmän avoimia työpaikkoja kuin alalta töitä hakevia tai siihen koulutettuja.

Veto- ja pitovoima

Alueen tai esimerkiksi alan kyky vetää puoleensa uusia asukkaita, opiskelijoita ja työntekijöitä (veto) ja kyky pitää heidät alueella (pito).

POHJOIS-KARJALA
Maakuntaliitto